

Neformaliojo ugdymo prielaidos

Neformaliojo ugdymo svarba pozityviajai socializacijai

Jolanta SKIRMANTIENĖ

*Lietuvos edukologijos universitetas,
Socialinės komunikacijos institutas, Studentų g. 39,
LT-08106 Vilnius, tel. 8 685 77270
El. paštas: jolanta.skirmantiene@leu.lt*

Tyrimu siekiama išsiaiškinti neformaliojo ugdymo prielaidas pozityviojoje socializacijoje, nustatyti, kas trukdo užtikrinti sėkmingą vaikų neformalųjį ugdymą ir kokios neformaliojo ugdymo veiklos gerinimo galimybės leistų tikėtis veiksmingų pokyčių. Tyrimo uždaviniais atskleisti pasirinktos dvi respondentų grupės: mokytojai ir tėvai. Tyrimo rezultatai parodė, kad gerai organizuotas vaikų ir jaunimo neformalusis ugdymas ir laisvalaikio užimtumas yra būtina jaunosios kartos socializavimosi sąlyga. Būtina tobulinti neformaliojo ugdymo veiklos finansavimo tvarką. Sukurti bendrą informacinę neformaliojo ugdymo sistemą. Didinti neformaliojo ugdymo prieinamumą, siekti visų vaikų dalyvavimo būrelių veikloje.

Pagrindiniai žodžiai: neformalusis ugdymas, neformalusis vaikų švietimas, pozityvioji socializacija.

Pagrindinės sąvokos ir jų apibrėžimai

Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis¹ – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.

Socializacija – (lot. *socialis* „visuomeninis“) – socialinės patirties perėmimas ir aktyvus atgaminimas individo veiklos ir bendravimo procese, individo tapimas visuomeniniu žmogumi, socialine būtybe².

Pozityvioji socializacija – „pozityvių veiksmų politika (pozityvios socializacijos scenarijus), kuria remdamiesi asmenys ar jų grupės koreguoja subjektų elgseną, siekdami įtvirtinti kultūros pozityviuosius elementus ir sudaryti užkardą visuomenei nepriimtinių šios kultūros elementų pasisklidimams“ (Kvieskienė, 2005: 27).

Įvadas

Problemos aktualumas. Šiuolaikinėje rinkos ekonomikos visuomenėje vykstantys pokyčiai kelia naujus iššūkius visose gyvenimo srityse. Vertybių krizė, nedarbas, neužtikrintumas dėl darbo vietos lemia, kad tėvai nepakankamai laiko skiria bendrauti su vaikais, jų priežiūrai. Sudėtinga socialinė ir ekonominė šalies būklė lemia dalies visuomenės kultūrinių, ypač dorovinių, vertybių nuosmukį, dėl to vis daugiau paauglių niekur nesimoko ir nedirba, vaikatauja. Nedorų suaugu-

¹ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. kovo 17 d. įsakymas.

² Vikipedija – laisvoji enciklopedija.

siųjų ir bendraamžių jie įtraukiami į nusikalstamą veiką, girtuokliavimą, narkomaniją. Sumažėjęs vaikų ir paauglių užimtumas socialiai reikšminga veikla lemia mokyklos nelankymą, nusikalstamumą, dėl to atsiranda vis didesnė grėsmė šalies gyventojų genofondui, plinta socialinės našlaitystės reiškinys (Leliūgienė, 2003). „Įtraukiant moksleivį į aktyvią praktinę veiklą, ugdymo procesą, kaupiant dorovinio elgesio įpročius, svarbu kryptingai panaudoti mokymo ir nepamokinės veiklos galimybes mokinių elgesio kultūrai formuoti“ (Barkauskaitė, 2004: 21). Vaikų ir jaunimo laisvalaikio užimtumas tampa svarbiu prevenciniu veiksniu. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliktas tyrimas „Vaikų skurdo ir socialinės atskirties mažinimo galimybės ir priemonės Lietuvoje“ (2007) parodė, kad, siekiant spręsti vaikų skurdo ir socialinės atskirties problemas šalyje, tikslinga ne tik didinti šeimos pajamas, bet ir vaikų dalyvavimą visuomeniniame gyvenime, plečiant vaikų užimtumo ir laisvalaikio organizavimą, dienos centrų tinklą ir juose teikiamų paslaugų pasiūlą.

Neformalusis ugdymas tampa vis aktualesnis ir reikšmingesnis Lietuvos švietimo kontekste, nes vien formaliojo ugdymo metu įgytų žinių ir gebėjimų nepakanka sąmoningai, visapusiškai asmenybei ugdyti. Laisvalaikio kultūra turi didelę reikšmę asmenybei tobulėti arba jos degradacijai. Tinkamas neformaliojo vaikų švietimo organizavimas ir įgyvendinimas atitraukia vaikus nuo beprasmių laiko leidimo, žalingų įpročių, nusikalstamumo. Dalyvaudami neformaliojo švietimo veikloje vaikai ugdo kompetencijas, kurios leidžia jiems tapti aktyviems visuomenės nariams, savarankiškai spręsti gyvenime kylančias problemas.

Problemos ištirtumas

Iki 2003 m. mokslinėje literatūroje, Lietuvos teisės aktuose, reguliuojančiuose švietimo sritį, vaikų laisvai pasirenkamai veiklai po pamokų apibūdinti vartojamos skirtingos sąvokos: neformalusis vaikų švietimas, jaunimo neformalusis ugdymas, papildomas ugdymas, popamokinė, užmokyklinė, užklausinė veikla (Šukytė, 2007). Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme vartojama sąvoka „neformalusis švietimas“ apima ikimokyklinį ugdymą, priešmokyklinį ugdymą, kitą neformalųjį vaikų ir suaugusiųjų švietimą. Nuo 2011 m. liepos 1 d. įsigaliojus naujai Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo redakcijai, įteisinta nauja neformaliojo vaikų švietimo dalis – formalųjį švietimą papildantis ugdymas.

Žymieji Lietuvos pedagogai, mokslininkai daug dėmesio skyrė tirti popamokinio ugdymo, neformaliojo vaikų švietimo problemas. Papildomo ugdymo reikšmę asmenybės socializacijai tyrė B. Bitinas (1986), J. Vaitkevičius (1995), L. Jovaiša (1995). S. Dzenuškaitė (1991), S. Dapkienė (1993, 1998, 2002) analizavo papildomas ugdymo formas. I. Leliūgienė (1997, 2003), I. Zaleskienė (1993, 2004), A. Juodaitytė (1996, 2002, 2003) pabrėžė, kad bendraamžiai ir įvairios bendraamžių organizacijos yra vieni iš svarbiausių aplinkos veiksnių, lemiančių socializaciją. G. Kvieskienė (2000, 2003, 2005) teigė, kad vaikų laisvalaikis, kurio metu jie gali skirti savo intelektualines ir dvasines jėgas laisvai pasirenkamai veiklai, padeda atgauti ir ugdyti jo jėgas, atsispirti narkomanijos ir kitų žalingų įpročių įtakai. I. Jonutytė (2002, 2007) nagrinėjo jaunimo savanoriškos veiklos aspektus ir teigė, kad savanoriška vaikų ir jaunimo veikla padeda vaiko asmenybei doroviškai tobulėti, sudaro sąlygas kūrybinėms galioms, pilietinėms iniciatyvoms plėtoti, tobulinti socialinius įgūdžius. A. Paulavičiūtė (2002, 2008) nagrinėjo laisvalaikio užimtumą, tyrė kūrybinės laisvalaikio veiklos planavimą. V. Aramavičiūtė (1985), M. Barkauskaitė (2004) nagrinėjo užimtumo reikšmę asmenybės vystymuisi. G. Kvieskienė (2003, 2005) tyrė jaunimo

organizacijų veiklą, pozityviosios socializacijos klausimus. D. Šukytė (2007) tyrė neformaliojo švietimo sistemą ir jos modelį. Neformaliojo švietimo prieinamumo vaikams problemas nagrinėjo G. Kvieskienė (2007), O. Petronienė (2007, 2011). Mokslininkai – A. D. Pellegrinis, J. D. Longas (2002), R. Povilaitis, J. Vaitkevičiūtė (2006) – nagrinėjo socializacijos problemas. Socializacijos veiksnius tyrė G. Kvieskienė (2005), J. Ruškus, D. Žvirdauskas (2010), V. Aramavičiūtė, P. Jasiūnaitė (2011). Mokinių socializaciją bendrojo lavinimo mokykloje mokyklos kultūros aspektu tyrė V. Targamadžė (2006, 2011), R. Zuoza (2011). Vaikų ir jaunimo pozityviosios socializacijos programas analizavo ir jų reikšmingumą tyrė R. Zuoza (2011). Šiais ir kitokiais aspektais neformalusis vaikų švietimas ir mokinių socializacija tirta ir tebetiriama.

Šio straipsnio tema siejama su kitu mokinių socializacijos aspektu – pagrįsti neformaliojo švietimo svarbą vaikų pozityviajai socializacijai tėvų ir pedagogų požiūriu, ir atskleisti neformaliojo švietimo veiklos tobulinimo galimybes.

Tyrimo problema. Atskleisti neformaliojo švietimo veiklos problemas ir pasiūlyti galimus jos efektyvinimo būdus.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti ir empiriškai pagrįsti neformaliojo švietimo svarbą vaikų pozityviajai socializacijai.

Siekiant numatyto tikslo, keliama **pagrindiniai tyrimo uždaviniai:**

1. Remiantis teorine literatūra, mokslinių publikacijų analize, neformalųjį ugdymą reglamentuojančiais teisės aktais, pagrįsti neformaliojo ugdymo svarbą pozityviajai vaikų socializacijai.
2. Nustatyti neformaliojo švietimo poveikį vaiko asmenybės ugdymui.
3. Įvertinti, kokie veiksniai turi didžiausią įtaką moksleivių pozityviajai socializacijai, mokytojų ir tėvų požiūriu.
4. Atskleisti, kokias gyvenimui būtinas kompetencijas, asmenines savybes, vertybes ugdo mokinių dalyvavimas neformaliojo ugdymo veikloje.
5. Įvertinti socialinių institucijų įtaką vaiko pozityviajai socializacijai.
6. Nustatyti vaikų sėkmingos socializacijos trukdžius mokytojų ir tėvų požiūriu.
7. Išsiaiškinti neformaliojo švietimo organizavimo trūkumus ir pateikti veiklos tobulinimo galimybių rekomendacijas.

Tyrimo metodai:

Teoriniai: mokslinės literatūros, mokslinių publikacijų, neformalųjį ugdymą reglamentuojančių teisės aktų analizė, siekiant pagrįsti neformaliojo ugdymo svarbą pozityviajai vaikų socializacijai.

Empiriniai: tėvų ir mokytojų anketinė apklausa. Siekiama nustatyti neformaliojo švietimo poveikį vaiko asmenybės ugdymui, įvertinti, kokie veiksniai turi didžiausią įtaką moksleivių pozityviajai socializacijai.

Duomenų apdorojimas vykdomas SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) ir Excel programomis.

Pagrindiniai neformalųjį vaikų švietimą reglamentuojantys dokumentai

Neformalusis vaikų švietimas yra sudedamoji Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama šiais dokumentais:

- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281);
- Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 29 d. įsakymu Nr. V-554);
- Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. sausio 24 d. nutarimu Nr. 82);
- Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. spalio 11 d. įsakymu Nr. V-1715).

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 15 straipsnyje teigiama, kad neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, ugdymosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje deklaruojama, kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme vartojamą sąvoką „neformalusis vaikų švietimas“ siūloma keisti sąvoka „pasirenkamasis vaikų ugdymas“. Pasirenkamąjį vaikų ugdymą siūloma skirstyti į:

- formalųjį švietimą papildantį ugdymą, kurio paskirtis – pagal ilgalaikes programas sistemškai plėsti tam tikros srities žinias, stiprinti gebėjimus ir įgūdžius bei suteikti asmeniui papildomų dalykinių ir bendrųjų kompetencijų;
- neformalųjį vaikų ugdymą, kurio paskirtis – ugdyti vaiko gyvenimo įgūdžius, asmenines, socialines ir kitas bendrąsias kompetencijas.

Neformaliojo ugdymo koncepcijoje teigiama, kad neformaliojo ugdymo programas gali vykdyti neformaliojo vaikų švietimo mokyklos ir kitos švietimo įstaigos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai.

Neformaliojo ugdymo koncepcijoje deklaruojama, kad pasirenkamojo vaikų ugdymo tikslas yra ugdyti kompetencijas, teikiančias galimybių tapti aktyviam visuomenės nariui, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo ir saviraiškos poreikius.

Neformaliojo ugdymo svarba pozityviajai socializacijai

Vaikų socializacija Lietuvoje domėjosi G. Kvieskienė (2000), A. Juodaitytė (2002), I. Leliūgienė (2003). Pozityviosios socializacijos stiprinimą socialinės rizikos šeimų vaikams tyrė S. Ignatavičienė (1999), L. Bulotaitė (2004), R. Žukauskienė (1999). Socializacija – vaikystėje prasidedantis procesas: išmokdamas visuomenės normų, dėsnių ir gyvenimo būdo asmuo tampa visuomenės nariu. Pagal A. Juodaitytę (2002), socializacijos procesai gali būti interpretuojami vaiko vidinės brandos procesų, asmenybės, individualybės sklaidos fone, kai vaikas pradeda reikštis kaip individas, atspindintis jam artimą ir reikšmingą aplinką. Todėl labai svarbu, kad vaikystės periode individualizacijos ir socializacijos procesai būtų vientisi, vienas kitą papildytų ir kad vaiko tapsmas visuomenės, žmonių bendrijos ar grupės nariu būtų lydimas individualizacijos procesų, kurie vaikui padeda išsiskirti iš kitų individų ir sudaro galimybes likti skirtingam (Juodaitytė, 2002: 15).

G. Kvieskienė (2005) teigia, kad socializacija – procesas, kurio metu suaugusieji ir vaikai mokosi vieni iš kitų. Socializacijos metu vaikai ir jaunuoliai perima visuomenės vertybes ir gyvenimo normas, o pats procesas apima įvairias žmogaus interakcijos³ sritis. Žmogus – sociali būtybė, negalinti ir nesugebanti gyventi visiškoje socialinėje izoliacijoje be nuolat vykstančios

3 interakcija [inter... + lot. *actio* – veiksmas, vykdymas], dviejų ar daugiau asmenų sąveika, supratimas ir grįžtamasis poveikis. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

socialinės sąveikos, bendradarbiavimo su kitais individais. Pozityvios asmenybės formavimuisi labai reikšminga šeimos įtaka, mokyklos kultūra, suaugusiųjų ir draugų pavyzdys, neformalių bendraamžių grupių įtaką. Ne mažesnę reikšmę jauno žmogaus ugdymo procesui turi aplinka, kurioje jam sudaromos galimybės atsiverti. Tad pozityviosios socializacijos procesas tiesiogiai susijęs su neformaliojo ugdymo procesais (Šukytė, 2007). G. Kvieskienė (2005: 120) neformalų vaikų švietimą apibūdina kaip pozityvų socializacijos reiškinį. Jos nuomone, neformalus, papildomas ugdymas – efektyvi pozityviosios socializacijos dalis puoselėjant vaiko kūrybiškumą ir motyvaciją (Kvieskienė, 2005: 120). Kvieskienės nuomonei pritaria Barkauskaitė (2004: 22), pasak jos, „moksleivių socializacijai, kūrybiškumo ir įvairiapusiams gebėjimams lavinti reikiamas sąlygas sudaro popamokinė veikla. Autorės teigimu, gerai organizuojant popamokinę veiklą, galima sustiprinti vaiko pasitikėjimą savimi, kad jis taptų atsakingesnis, savarankiškesnis, pasijustų visuomenės dalimi.“

Vaikų ir jaunimo laisvalaikio užimtumas tampa labai svarbiu prevenciniu veiksniu, o tai lemia sėkmingą jų socializaciją. Mokslininkai patvirtina laisvalaikio užimtumo nebuvimo ir nusikaltamumo ryšį. G. Kvieskienė (2002) teigia, kad vaikų ir jaunimo užimtumas, tinkama socialinė politika yra svarbiausi veiksniai, darantys įtaką elgesio korekcijai ar negatyviai socializacijai. Autorės teigimu vaikų laisvalaikis, kurio metu vaikas gali skirti savo intelektualines ir dvasines jėgas laisvai pasirenkamai veiklai, padeda atkurti ir ugdyti jo jėgas, atsispirti narkomanijos ir kitų žalingų įpročių įtakai.

Dapkienė (2002) rašo, kad laisvalaikio veikla yra ne tikslas, o kiekvieno mokinio įvairiapusio ugdymo priemonė, kai tos veiklos nėra, yra žalinga mokiniams daugeliu atžvilgių:

- nesudaromos sąlygos įvairiapusiams gebėjimams ugdytis;
- mažinamas aktyvumas ir domėjimasis socialine aplinka;
- ugdomas abejingumas, uždarumas, pasyvumas;
- sudaromos sąlygos ieškoti atsitiktinių bendraminčių;
- emociškai pavargusiems mokiniams trukdoma įveikti dvasines krizes, atsipalaiduoti, patirti sėkmę.

L. Jovaišos (1993) teigimu, laisvalaikis – tai laikas, naudojamas individualiems poreikiams ir interesams tenkinti, autorius teigia, kad laisvalaikis turi didelę reikšmę asmenybės tobulėjimui arba jos degradacijai.

Dalyvaudami neformalaus ugdymo projektuose vaikai įgyja asmeninių, edukacinių, socialinių, profesinių kompetencijų, tolerancijos įgūdžių, mokosi spręsti problemas, nuodugnai suvokti ir perimti tautos patirtį, tradicijas. Neformaliai įgyta patirtis tampa svarbia pozityviosios socializacijos proceso dalimi (Šukytė, 2007).

Tyrimo organizavimas. Tyrimo uždaviniams atskleisti pasirinktos dvi respondentų grupės: mokytojai ir tėvai. Mokytojų apklausai pasirinktos Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Alytaus miestų savivaldybių bendrojo lavinimo ir neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančios ugdymo mokyklos. Elektroniniu paštu buvo išsiųsta 700 anketų. Tyrime dalyvavo 365 pedagogai, kurių 57 proc. sudarė dirbantys bendrojo lavinimo mokyklose, 43 proc. – neformaliojo vaikų švietimo ir formalųjį švietimą papildančiose ugdymo mokyklose. Antra respondentų grupė – tėvai. Tėvai buvo apklausti internetu google.doc apklausos forma. Tyrime dalyvavo 385 tėvai.

Tyrimo metodinis pagrindimas

Tyrimo uždaviniais įgyvendinti renkant duomenis naudotas anketinės apklausos metodas. Parngtos dvi anketos: pedagogams ir tėvams. Anketas klausimynus sudaro instrukcinė ir įvadinė dalis, diagnostinis ir demografinis blokai. Tyrimo imtis – paprastoji atsitiktinė. Atsitiktinė atranka (kiekvienas generalinės visumos narys, nagrinėjamu atveju kiekvienas pedagogas ir tėvas, turi galimybę pakliūti į imtį) pagrįstai laikoma patikimesnė už tikslinę. Apklaustų moksleivių skaičių nusako 95 proc. patikimumo intervalo ir 0,05 paklaidos reikalavimai, kiekybiniuose tyrimuose reprezentatyvumo požiriu jie laikomi pakankami. Remiantis Statistikos departamento duomenimis, 2012–2013 m. m. neformaliojo švietimo įstaigose dirbo 6 016 mokytojų, mokėsi 101 211 mokinių (<http://www.stat.gov.lt/>). Kai generalinę visumą sudaro 6 016 mokytojų, atrankinės visumos dydis minėtų reikalavimų požiriu – 361 respondentas. Kai generalinę visumą sudaro 101 211 moksleivių, tai jų tėvų atrankinės visumos dydis reikalavimų požiriu – 383 respondentai.

Tyrimo rezultatų interpretavimas

Mokinių socializacijai turi įtakos daugelis veiksnių. Siekta sužinoti tėvų ir pedagogų nuomonę, kokie veiksniai turi didžiausią įtaką moksleivių pozityviajai socializacijai. Tyrimas atskleidė, kad moksleivių socializacijai svarbiausiu veiksniu abi respondentų grupės įvardijo šeimą (93,6 proc. pedagogų ir 95,3 proc. tėvų). Antroje vietoje pagal svarbumą, pedagogų ir tėvų nuomone, yra draugai (86,5 proc. pedagogų ir 89,2 proc. tėvų). Taip pat kaip svarbius socializacijai turinčius įtakos veiksnius abi respondentų grupės nurodė internetą, televiziją, mokytojus, neformalųjį ugdymą, mokyklos kultūrą, nevyriausybines organizacijas, knygas. Akivaizdu, kad šeima, draugai, kartu su mokykla, televizija, internetu, mokyklos kultūra, neformaliojo ugdymo institucijomis ir nevyriausybiniėmis organizacijomis yra svarbiausi vaikų pozityviosios socializacijos veiksniai.

Pedagogų ir tėvų prašėme įvertinti neformaliojo švietimo poveikį vaiko asmenybės ugdymui. Abi respondentų (mokytojų ir tėvų) grupės sutaria, kad neformaliojo ugdymo institucijose vykstantis ugdymo procesas organizuoja prasmingą vaikų laisvalaikį (82,3 proc. pedagogų ir 79,3 proc. tėvų), padeda atsiskleisti vaikų gabumams, plėtoja talentus, skatina saviraišką (75,3 proc. pedagogų ir 78,6 proc. tėvų), ugdo moksleivių socialinius gebėjimus (71,5 proc. pedagogų ir 62,3 proc. tėvų), vykdo nusikalstamumo prevenciją (63,0 proc. pedagogų ir 59,2 proc. tėvų) ir skatina teigiamą savęs vertinimą (54,8 proc. pedagogų ir 52,2 proc. tėvų). Apibendrinus gautus duomenis galima teigti, kad neformalusis švietimas ne tik organizuoja prasmingą vaikų laisvalaikį, vykdo nusikalstamumo prevenciją, tačiau turi didelę įtaką vaiko asmenybės ugdymui – padeda atsiskleisti vaikų talentams, ugdo socialinius gebėjimus, pasitikėjimą savimi.

Tyrimo metu respondentų (mokytojų ir tėvų) teirautasi, kurios socialinės institucijos, jų nuomone, turi didžiausią įtaką vaiko pozityviajai socializacijai. Didžioji dauguma respondentų (98,5 proc. mokytojų ir 91,5 proc. tėvų) mano, kad didžiausia įtaka – neformaliojo švietimo institucijų. Antroje vietoje pagal svarbą vaiko socializacijai respondentai įvardija bendrojo lavinimo mokyklas (87,5 proc. pedagogų ir 78,3 proc. tėvų). 65,5 proc. pedagogų ir 71,3 proc. tėvų mano, kad vaiko pozityviąją socializaciją užtikrina religinės bendruomenės ir dienos centrai (57,3 proc. pedagogų ir 65,3 proc. tėvų). Mažiausią įtaką, respondentų nuomone, pozityviajai socializacijai turi policijos institucijos. Išanalizavus gautus duomenis galima teigti, kad didžia-

sią įtaką teigiamai vaiko socializacijai daro neformaliojo švietimo institucijos, bendrojo lavinimo mokyklos, taip pat respondentai kaip vaiko socializacijai įtaką turinčias institucijas įvardijo religines bendruomenes ir dienos centrus.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokios mokinių kompetencijos ugdomos dalyvaujant neformaliojo ugdymo veikloje. Dauguma respondentų (38,2 proc. pedagogų ir 36,5 proc. tėvų) nurodė, kad neformaliojo švietimo veikla ugdomos socialinės kompetencijos; 34,2 proc. pedagogų ir 32,6 proc. tėvų teigimu, ši veikla turi įtakos asmeninių kompetencijų ugdymui. Tėvų ir pedagogų nuomone, neformaliojo švietimo veikla turi mažesnę įtaką ugdant mokinių mokymosi (16,2 proc. pedagogų ir 19,1 proc. tėvų) ir profesines (11,4 proc. pedagogų ir 11,8 proc. tėvų) kompetencijas.

Apibendrinant galima teigti, kad neformalusis švietimas didžiausią įtaką turi socialinėms ir asmeninėms kompetencijoms ugdyti. Šiandien ypač akcentuojama kompetencijų ugdymo svarba, nes jos daug veiksmingiau padeda jaunam žmogui įsitvirtinti dinamiškoje pasaulio visuomenėje. Vaikai skatinami ir aktyviai įsitraukti į neformaliąją veiklą, siekiama didinti ir plėtoti jaunų žmonių kompetencijas, įtvirtinti jų pozityviąją socializaciją.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokios vaiko savybės formuojamos dalyvaujant neformaliojo ugdymo veikla. Daugiau kaip trečdalis respondentų (mokytojų ir tėvų) pažymėjo, kad neformaliojo ugdymo veikloje formuojamas atsakingumas. Trečdalis respondentų išskyrė savarankiškumą (23,2 proc. pedagogų ir 22,5 proc. tėvų). Taip pat tėvai pažymėjo, kad dalyvaujant neformaliojo švietimo veikloje ugdomas vaikų pasitikėjimas savimi, draugiškumas, iniciatyvumas, kūrybiškumas, darbštumas.

Tyrimo metu taip pat buvo svarbu nustatyti, kokias vaiko vertybes skatina neformalioji veikla. Daugelis respondentų pažymėjo, kad ši veikla skatina draugiškumą. Respondentų teigimu, neformaliojo švietimo veikla formuojamos tokios vertybės, kaip antai iniciatyvumas, pasitikėjimas, atsakingumas, dorumas, pagarba.

Domėtasi, kas turi įtakos vaiko apsisprendimui pasirenkant vieną ar kitą neformaliojo ugdymo veiklą. Reikia pažymėti, kad 80,2 proc. pedagogų ir 72,5 proc. tėvų nurodė, jog vaikai būrelius renkasi atsižvelgdami į savo pomėgius, mėgstamą veiklą, gabumus. Sąmoningai pasirinkta veikla skatina mokinių motyvaciją.

Tyrimo metu tėvų ir pedagogų buvo paprašyta įvardyti informavimo apie neformaliojo ugdymo veiklą šaltinius. Apibendrinus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad apie neformaliojo ugdymo veiklą dažniausiai sužinoma iš pažįstamų, draugų arba informaciją suteikia pedagogai.

Domėtasi tėvų dalyvavimu neformaliojo ugdymo veikloje. Paaiškėjo, kad tik nedaugelis tėvų aktyviai dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje, organizuodami išvykas, renginius ir kitas veiklos galimybes, teikia pasiūlymus pedagogams, mokyklos administracijai dėl neformaliojo ugdymo veiklos organizavimo, prisideda materialiai.

Respondentų teirautasi, kokios, jų manymu, priežastys trukdo vaikams sėkmingai socializuotis visuomenėje. Ketvirtadalis respondentų mano, kad vaikui sėkmingai integruotis visuomenėje trukdo psichosocialinės problemos. Trečdalis respondentų teigimu, – tai amoralus šeimos gyvenimo būdas. Respondentai įvardijo sėkmingos socializacijos trukdžius – nepakankamą valstybės paramą šeimai (12,2 proc. pedagogų ir 15,4 proc. tėvų.), vaikų sveikatos problemas (11,8 proc. pedagogų ir 10,4 proc. tėvų). Taip pat tėvai ir pedagogai nurodė, kad pozityvios socializacijos trukdžiais galima įvardyti – šeimos socialinius ir ekonominius sunkumus, nepakankamą neformaliojo ugdymo veiklos paramą, mokymosi institucijos keitimą. Išanalizavus gautus duomenis galima teigti, kad vaiko psichosocialinės problemos, amoralus šeimos gyvenimo būdas, nepakan-

kama valstybės parama šeimai, vaikų sveikatos problemos yra pagrindiniai vaiko socializacijos visuomenėje trukdžiai.

Siekta išsiaiškinti neformaliojo ugdymo veiklos organizavimo trūkumus. Respondentai (pedagogai ir tėvai) įvardijo šiuos neformaliojo švietimo organizavimo trūkumus: institucijose nepakanka neformaliojo ugdymo veiklos įvairovės, finansavimo stoka, skurdi materialinė bazė, nepakankama informacijos sklaida, trūksta kvalifikuotų specialistų, ne visiems specialiųjų poreikių ir socialinės rizikos šeimų vaikams sudarytos galimybės pagal asmeninius gebėjimus pasirinkti neformaliojo švietimo veiklą.

Išvados

1. Studijuota literatūra ir atliktas tyrimas parodė, kad pozityvios asmenybės formavimuisi labai reikšminga šeimos ir draugų įtaka. Akivaizdu, kad šeima, draugai, kartu su mokykla, televizija, internetu, mokyklos kultūra, neformaliojo ugdymo institucijomis ir nevyriausybėmis organizacijomis yra svarbiausi vaikų pozityviosios socializacijos veiksniai.
2. Tyrimas parodė, kad neformalus švietimas ne tik organizuoja prasmingą vaikų laisvalaikį, vykdo nusikalstamumo prevenciją, tačiau turi didelę įtaką vaiko asmenybės ugdymui – padeda atsiskleisti vaikų talentams, ugdo socialinius gebėjimus, pasitikėjimą savimi.
3. Analizuojant tyrimo duomenis paaiškėjo, kad didžiausią įtaką pozityviai vaiko socializacijai daro neformaliojo švietimo institucijos, bendrojo lavinimo mokyklos, taip pat respondentai kaip vaiko socializacijai įtaką turinčias institucijas įvardijo religines bendruomenes ir dienos centrus.
4. Tyrimo duomenys atskleidė, kad neformalusis švietimas didžiausią įtaką turi socialinėms ir asmeninėms kompetencijoms, kurios yra svarbios siekiant jaunam žmogui įsitvirtinti dinamiškoje pasaulio visuomenėje, ugdyti.
5. Tyrimas parodė, kad dalyvaujant neformaliojo ugdymo veikloje formuojamos tokios asmeninės savybės, kaip antai atsakingumas, savarankiškumas, pasitikėjimas savimi, iniciatyvumas, kūrybiškumas, darbštumas. Respondentų teigimu, neformaliojo švietimo veikla formuojamos tokios vertybės: draugiškumas, iniciatyvumas, pasitikėjimas, atsakingumas, dorumas, pagarba.
6. Išanalizavus gautus duomenis paaiškėjo, kad vaiko psichosocialinės problemos, amoralus šeimos gyvenimo būdas, nepakankama valstybės parama šeimai, vaikų sveikatos problemos yra pagrindiniai vaiko socializacijos visuomenėje trukdžiai.
7. Tyrimo duomenys atskleidė šiuos neformaliojo ugdymo veiklos organizavimo trūkumus: institucijose nepakanka neformaliojo ugdymo veiklos įvairovės, finansavimo stoka, skurdi materialinė bazė, nepakankama informacijos sklaida, trūksta kvalifikuotų specialistų, ne visiems specialiųjų poreikių ir socialinės rizikos šeimų vaikams sudarytos galimybės pagal asmeninius gebėjimus pasirinkti neformaliojo švietimo veiklą.

Rekomendacijos neformaliojo švietimo institucijoms:

- Tobulinti neformaliojo ugdymo veiklos finansavimo tvarką.
- Ieškoti papildomų neformaliojo ugdymo veiklos finansavimo galimybių (projektų, rėmėjų ir kt.).
- Tobulinti būrelių veiklos programas, įtraukiant įvairesnes neformaliojo ugdymo formas, pritaikant skirtingoms moksleivių amžiaus grupėms.

- Aktyviau bendrauti su tėvais, įtraukiant juos į neformaliojo ugdymo organizavimą.
- Skatinti būrelių įvairovę.
- Viešinti informaciją.
- Plėtoti institucijų bendradarbiavimą siekiant patenkinti moksleivių poreikius.
- Sukurti bendrą informacinę neformaliojo ugdymo sistemą.
- Didinti neformaliojo ugdymo prieinamumą, siekiant visų vaikų dalyvavimo būrelių veikloje.

LITERŪRA

- Aramavičiūtė, V. (1985). *Mokinių dorovinės pozicijos formavimas*. Kaunas: Šviesa.
- Aramavičiūtė, V.; Jasiūnaitė, P. (2011). Žaidimas kaip vaiko socializacijos veiksnys ikimokykliniame amžiuje. *Acta paedagogica Vilnensia*, t. 26: 71–81.
- Barkauskaitė, M. (2004). Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje. *Pedagogika*, t. 72: 21–25.
- Bitinas, B. (1986). *Auklėjimo teorijos ir metodikos klausimai*. Kaunas: Šviesa.
- Bulotaitė, L. (2004). *Narkotikai ir narkomanija*. Vilnius: Tyto alba.
- Dapkienė, S. (2002). *Papildomojo ugdymo formos*. Šiauliai: Littera.
- Dapkienė, S. (1993). *Užklasiniai renginiai moksleiviams*. Šiauliai: Littera.
- Dapkienė, S. (1998). *Papildomojo ugdymo formos*. Šiauliai.
- Dzenuškaitė, S. (1991). *Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas*. Vilnius: Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerija, Pedagogikos mokslinių tyrimų instituto leidykla.
- Ignatavičienė, S.; Žukauskienė, R. (1999). *Rizikos grupės vaikai*. Vilnius: Leidybos centras.
- Jaunimo dalyvavimas visuomeninių organizacijų ir savivaldos veikloje: sociologinio tyrimo ataskaita. 2004. [žiūrėta 2012-10-16]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/jaun_dalyvav_veikloje_ataskaita_2004.doc.
- Jonutytė, I. (2002). Savanorių vaidmuo įgyvendinant vaikų socialinės gerovės programas bendruomenėje. *Socialinis darbas: mokslo darbai*, Nr. 1(1). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- Jonutytė, I. (2007). *Savanorystės socialinio ugdymo sistemoje*. Monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
- Jovaiša, L. (1995). *Hedonetika: auklėjimo mokslas*. Vilnius: Agora.
- Juodaitytė, A. (1996). *Mokyklos nelankantys vaikai. Mokykla ir nusikalstamumo prevencija*. Vilnius.
- Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: IĮ „Petro ofsetas“.
- Juodaitytė, A. (2003). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
- Kvieskienė, G. (2000). *Socializacijos pedagogika*. Vilnius: Baltijos kopija.
- Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: VPU leidykla.
- Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija: monografija*. Vilnius: VPU leidykla.
- Kvieskienė, G.; Petronienė, O. (2007). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas. *Socialinis ugdymas*, Nr. 3(14).
- Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: KTU.
- Leliūgienė, I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaies-ka.showdoc_l?p_id=279441&p_query=&p_tr2=
- Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, p. 167–172.
- Mokiniai, dalyvaujantys neformaliajame švietime. ŠMM, 2008. [žiūrėta 2012-10-16]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/sb/MOKINIAI_DALYVAUJANTYS_NEFORMALIAJAME_SVIETIME_2008.pdf.

Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas: tyrimo ataskaita. 2006. [žiūrėta 2012-10-16]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/NVS_sanaudos_ir_prieinamumas_ataskaita.pdf.

Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste: sociologinio tyrimo ataskaita. VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija, 2001. [žiūrėta 2012-10-16]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimas_5.doc.

Paulavičiūtė, A. (2002). *Renginių organizavimo ABC*: [vadovėlis]. Vilnius: Ciklonas.

Paulavičiūtė, A. (2008). *Renginių organizavimo ABC*. Vilnius.

Pellegrini A. D.; Long J. D. (2002). A longitudinal study of bullying, dominance and victimization during the transition from primary school through secondary school. *British Journal of Developmental Psychology*, 20, 259–280.

Petronienė, O. (2011). *Švietimo prieinamumo principo įgyvendinimas neformaliajame ugdyme*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.

Popamokinės veiklos veiksmingumas. VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija, 2003. [žiūrėta 2012-10-16]. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tr_ataskaita_040303.doc.

Povilaitis, R.; Valiukevičiūtė, J. (2006). *Patyčių prevencija mokyklose*. UAB Multiplex.

Ruškus, J.; Žvirdauskas, D. (2010). Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo paskirčių hierarchija Lietuvoje. *Acta paedagogica Vilnensia*, 24, 54–68.

Statistikos departamentas. [žiūrėta 2012-10-16]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.lt/lt>.

Šukytė, D. (2007). Neformaliojo ugdymo modelis: teorinis ir empirinis pagrindimas:[rankraštis]: [daktaro disertacija]: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.

Targamadzė, V. (2006). *Konfliktų kontūrų brėžimas: ugdymo realybės kontekstas*. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Targamadzė, V.; Zuoza, R. (2011). Mokinių socializacija bendrojo lavinimo mokykloje: mokyklos kultūros aspektas. *Socialinis ugdymas*, Nr. 15(26).

Vaitkevičius, J. (1995). *Socialinės pedagogikos pagrindai*. Vilnius: Eglada.

Zaleskienė, I. (1993). Papildomojo ugdymo sistemos metmenys. P. Dereškevičius (sud.), 167–172.

Zaleskienė, I. (2004). *Pilietinio ugdymo socialinė dimensija*. Vilnius, 184.

Zuoza, R. (2011). Vaikų ir jaunimo pozityvioji socializacija: norminių aktų analizė. *Socialinis ugdymas*, Nr. 16(27).

THE IMPORTANCE OF NON-FORMAL EDUCATION FOR POSITIVE SOCIALIZATION

Jolanta Skirmantienė

Summary

Recently, numerous discussions about the importance of informal teaching in Lithuania have emerged. Nonetheless, various researches and the practical situation reveal the poor variety of out-of-class activities for children and provides for non-formal teaching activities that dissatisfy schoolchildren needs. The objectives of this research were to disclose the theoretical background of the non-formal teaching in the positive socialization, to determine what are the exact preconditions of a successful establishment of the non-formal teaching process for children, and to point out the improvement possibilities of non-formal teaching. Scholars emphasize the importance of non-formal teaching for creativeness and the important activities that influence the values and a positive socialization of a person. To organize qualitative leisure time activities of children and their motivation, participation are essential pedagogical issues in Lithuania and other countries. The objective of the present research was to expose the importance of non-formal education for the positive socialization of children.

The conclusion of the research:

When speaking about the conception of non-formal education, it is important to acknowledge that the informal teaching is oriented on the development of professional skills and improving personality. The non-formal education provides a young person with a possibility of expressing himself in a field where he or she is capable to improve individual potency, find appealing ways of spending leisure time, to acquire new competencies.

The examined references and the undertaken study revealed that positive personality establishment is highly influenced by family, the culture of school, the informal peer, (the pattern) of adults and friends behaviour, where the informal education takes a place in such formation too. Well organized informal teaching of children and teenagers is an essential condition for socialization of a new peer and most effective crime prevention.

- Both parties of respondents (herein, teachers and parents) equally agree on a fact that the process of informal teaching positively influences a child's personality development. The majority of the respondents confirm that during participation in the informal teaching process, social, personal and educational competencies are developed.
- Questioned parents and teachers approve that during the participation in such informal teaching activities such students' (children) capabilities as self-sufficiency, self-confidence, responsibility and attentiveness are developed. According to the opinion of the respondents, the activity of informal teaching fosters their busyness, motivates them to take a part in their favourite activity, helps pupils to positively socialize in a society and expose children personal skills.
- Concerning the problems arisen in the informal teaching, both parties claimed there is shortage of kids' clubs, they also mentioned the financing difficulties and deficiency of desirable kids' clubs.

Key words: non-formal education, non-formal education of children, positive socialization.